

Content analysis of the Quran and its impact on increasing the level of reading and improving spiritual health in the society

ARTICLE INFO

Article Type
Research Article

Authors

Ahmadreza Varnaseri
Maryam Amraie
Rahela Karimian
Saif Elah Andayesh*
Seyed Abedin Hoseini Ahangari

How to cite this article

Ahmadreza Varnaseri, Maryam Amraie, Rahela Karimian, Saif Elah Andayesh, Seyed Abedin Hoseini Ahangari. Content analysis of the Quran and its impact on increasing the level of reading and improving spiritual health in the society, *Journal of Quran and Medicine*. 2023; 8(2): 143-156.

1. PhD student, Department of Information Science and Epistemology, University of Tehran, Tehran, Iran.
2. PhD student, Department of Information Science and Epistemology, Shahid Chamran University, Ahvaz, Iran.
3. PhD student, Department of Information Science and Epistemology, University of Qom, Qom, Iran.
4. Assistant Professor, Department of Information Science and Epistemology, Persian Gulf University, Bushehr, Iran (corresponding author).
5. Assistant Professor, Medical Library and Information Department, University of Medical Sciences, Hamadan, Iran.

* Correspondence:
Email: andayeshyar@ut.ac.ir

ABSTRACT

Purpose: Content analysis of the Quran and its impact on increasing the level of reading and improving spiritual health in the society

Methodology: The current research was applied and used the Systematic Review method. In this study, to extract verses related to reading and books and the effects of reading books from the perspective of the Holy Quran by combining keywords such as (books and book reading, books and the Qur'an, reading and the Qur'an, the importance and effects of book reading and the place of books and book reading) in Normagz, Mogiran, Silivika, Alamnet and SID databases were examined.

Findings: "By the pen and what they write." (Surat Qalam, verse 1) By studying and increasing his knowledge, man not only guarantees his life in this world but the hereafter, and also increases his spiritual health. according to the verse "It is only those of His learned servants who fear God. Indeed, God is Mighty, Forgiving; (Surat Fatir, verse 28) In fact, by reading the book, man increases his thinking and awareness of divine power and truth, and it is spiritual health that makes him perfect, because anthropology and theism, which are considered aspects of spiritual health, evolve. "You did not know what the Book or faith is, but We made it a light by which We guide whomsoever We will of Our servants, and indeed you guide to a straight path. (Surat Shurawi, verse 52) .According to this verse, it is well visible in taking the foundations of the spiritual health of the society dependent on books and reading books. "Then We made the Book bequeathed to those whom We had chosen from among Our servants: but among them is unjust to himself, and among them is the thrifty, and among them is the one who precedes in good deeds, by God's permission. This is a great credit to you. (Surat Fatir, verse 32). Based on this verse, we can use the book for personal, moral, social growth, and ultimately for the spiritual health of our lives. "Neither wet nor dry except in a clear Book. "And neither wet nor dry except in a clear Book; (Surat An'am, verse 52) . This is the power of the book, which can clarify the truth and include all the necessary data to promote reading and then human development in all dimensions, which is the achievement of the spiritual health of the society

Conclusion: By reflecting on the verses of the Holy Quran, we will realize that there is a direct relationship between increasing the reading culture and the spiritual health of the society. Relying on the basics of spiritual health, human beings improve their health in society from various aspects by continuously using books and reading books.

Keywords: Reading, Book Reading, Holy Quran, Quran And Medicine, Spiritual Health

محتواشناسی قرآن و بررسی تاثیر آن بر افزایش سطح

کتابخوانی و ارتقای سلامت معنوی در جامعه

احمدرضا ورناسری

دانشجوی دکتری، گروه علم اطلاعات و دانش شناسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

مریم امرایی

دانشجوی دکتری، گروه علم اطلاعات و دانش شناسی، دانشگاه شهید چمران، اهواز، ایران.

راحله کریمیان

دانشجوی دکتری، گروه علم اطلاعات و دانش شناسی، دانشگاه قم، قم، ایران.

سیف اله اندایش *

استادیار، گروه علم اطلاعات و دانش شناسی، دانشگاه خلیج فارس، بوشهر، ایران (نویسنده مسئول).

سیدعابدین آهنگری حسینی

استادیار، گروه کتابداری و اطلاع رسانی پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی، همدان، ایران.

چکیده

هدف: محتواشناسی قرآن و بررسی تاثیر آن بر افزایش سطح کتابخوانی و ارتقای سلامت معنوی در جامعه

روش: پژوهش حاضر از نوع کاربردی و با روش **Systematic Review** استفاده شد. در این مطالعه، برای استخراج آیه‌های مرتبط با خواندن و کتاب و اثرات کتابخوانی از منظر قرآن کریم با ترکیب کلیدواژه‌های همچون، (کتاب و کتابخوانی، کتاب و قرآن، خواندن و قرآن، اهمیت و اثرات کتابخوانی و جایگاه کتاب و کتابخوانی) در پایگاه‌های نورمگز، مگیران، سیلیویکا، علم‌نت و **SID** مورد بررسی قرار گرفت.

یافته‌ها: «ن وَالْقَلَمِ وَمَا يَسْطُرُونَ» (سوره قلم، آیه ۱) بشر با مطالعه و افزایش دانش و دانایی خود نه تنها دنیا بلکه آخرت خود را تضمین می‌کند بلکه بر سلامت معنوی خویش می‌افزاید. مطابق آیه «إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ» (سوره فاطر، آیه ۲۸) در واقع با مطالعه کتاب انسان اندیشه و آگاهی خود را نسبت به قدرت و حقانیت الهی افزایش داده و این سلامت معنوی است که موجب کمال او می‌شود، زیرا انسان شناسی و خداشناسی که از ابعاد سلامت معنوی محسوب می‌شوند تکامل می‌یابد. مطابق آیه «مَا كُنْتَ تَدْرِي مَا الْكِتَابُ وَلَا الْإِيمَانُ وَلَكِنْ جَعَلْنَاهُ نُورًا نَهْدِي بِهِ مَنْ نَشَاءُ مِنْ عِبَادِنَا وَإِنَّكَ لَتَهْدِي إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ» (سوره شوری، آیه ۵۲). با توجه به این آیه در برداشتن مبانی سلامت معنوی جامعه در گروی کتاب و کتابخوانی به خوبی نمایان است. «ثُمَّ أَوْرَثْنَا

الْكِتَابَ الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا فَمَنْهُمْ ظَالِمٌ لِنَفْسِهِ وَمَنْهُمْ مُقْتَصِدٌ وَمَنْهُمْ سَابِقٌ بِالْخَيْرَاتِ يَا ذَنْنَ اللَّهُ ذَلِكَ هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيرُ. (سوره فاطر، آیه ۳۲) براساس این آیه ما می‌توانیم از کتاب جهت رشد فردی، اخلاقی، اجتماعی و در نهایت سلامت معنوی زندگی خود بهره بجوییم. «وَلَا رَطْبٌ وَلَا يَابَسٌ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ» (سوره انعام، آیه ۵۲). این قدرت کتاب است که می‌تواند حقیقت را روشن و تمام داده‌های لازم را جهت ترویج کتابخوانی و به دنبال آن رشد بشر را در همه ابعاد که همان رسیدن به سلامت معنوی جامعه است را در خود بگنجاند.

نتیجه‌گیری: با تعمل در آیات قرآن کریم به این مسئله پی خواهیم برد که رابطه‌ی مستقیمی بین افزایش فرهنگ کتابخوانی و سلامت معنوی جامعه وجود دارد. با تکیه بر مبانی سلامت معنوی انسان با بهره‌گیری مداوم از کتاب و کتابخوانی سلامت خود را در جامعه از جنبه‌های مختلف ارتقاء می‌دهد.

واژگان: خواندن، کتابخوانی، قرآن کریم، قرآن و طب، سلامت معنوی.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۴/۰۳

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۶/۲۱

*نویسنده مسئول: andayeshyar@ut.ac.ir

مقدمه

یکی از مفاهیم اساسی قرآن واژه «کتاب» است که از سال‌های متعددی مورد توجه پژوهشگران حوزه قرآن بوده است. واژه کتاب ۲۳۱ مرتبه در قرآن ذکر شده و در هم‌نشینی با واژه‌های کلیدی همچون حق، قرآن، حکومت و امام قرار گرفته است (۱). همچنین بررسی آماری در محتوای قرآن کریم نشان داد که واژه خواندن (اقراً) سه مرتبه و واژه کتاب به اشکال گوناگون ۲۵۵ بار در قرآن تکرار شده است (۲). بر اساس جستجو در نرم‌افزار قدر واژه «کتاب» در قرآن ۲۵۹ مرتبه به صورت جمع و مفرد بکار رفته است. علاوه بر این ریشه «کتب» و مشتقات اسمی و فعلی آن، ۳۱۹ مرتبه در کل قرآن ذکر شده است (۳). آخرین پیامبر الهی که رسالت کامل‌ترین دین یعنی اسلام را از جانب خداوند فرمان بردار بوده، دعوت الهی را بر مبنای کتاب و کتابخوانی به سرانجام رسانده است. اهمیت کتاب و کتابخوانی از دید قرآن کریم همین بس که معجزه الهی از نوع کتاب و کتابخوانی است. با توجه به سوره علق که اولین آیات نازل شده بر پیامبر در غار حراء بوده است. در آیات ۱ و ۳ واژه خواندن (اقراً) دو مرتبه آورده شده است. «اقراً بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ... اقراً وَرَبِّكَ الْأَكْرَمِ؛ بخوان به نام پروردگارت که آفرید... بخوان و پروردگارت تو کریمترین [کریمان] است» (سوره علق، آیه ۱ و ۳) خداوند اولین آیات قرآنی که بر پیامبر نازل فرموده با امر به مطالعه همراه است. این سوره از چنان اهمیتی برخوردار است که جزء سوره‌های سجده‌دار قرآن کریم محسوب می‌شود. همچنین در

اسلام نزول پیدا کرده‌اند. در ادامه سعی بر آن شده این آیات را به زبان روان و گویا همراه با معانی آن‌ها تحلیل کنیم.

مبانی نظری

کلمه «کتاب» از اصول اولیه قرآن است که از دیرباز قرآن‌پژوهان درباره آن صحبت کرده‌اند. این کلمه ۲۳۱ بار در قرآن ذکر شده است که فراوانی استعمال این کلمه در قرآن و ارتباط آن با سایر موضوعات قرآن جایگاه ویژه این کلمه را در قرآن مشخص می‌کند (۱). کتاب در قرآن با معانی و مفاهیم فراوانی به کاررفته است این نام‌ها عبارت است از: کتاب خدا، عقد - اجل، نامه، کتاب مشترک، نامه اعمال، پیوند، فریضه، حکم و قضای الهی، مقام یکپارچگی (۷)، در واقع، اسلام یکی از ادیانی است که بیش از هر دین دیگری به کتاب و نیاز به یادگیری توجه داشته است. حتی در روایات اسلامی نیز کتاب به‌عنوان میراثی عظیم و ماندگار و عنصری شگفت‌انگیز و ارزشمند در عرصه زندگی بشر معرفی شده است. کتاب یک اثر معمولی است که شامل طیف وسیعی از موضوعات علمی و ایده‌های عمیق است.

اسلام تنها دینی است که معجزه آن، کتاب و اولین پیام آن، امر به خواندن است. مطالعه در لغت به معنای نگاه کردن به چیزی و تفکر در آن، درک آن و ایستادن در کنار آن است و تنها راه انتقال دانش گذشتگان به این عصر کتاب است که در روایات نیز بر آن تأکید شده است. نگارش و تألیف مطالب علمی ارتباط تنگاتنگی با کتاب و کتاب‌خوانی دارد. از سوی دیگر، تمامی احادیث و روایاتی که از پیامبر اکرم صلی‌الله علیه و آله و سلم و ائمه معصومین علیهم‌السلام درباره کتاب، کتاب‌خوانی و جمع‌آوری علم نقل شده است، ادامه دستورات و اهداف قرآن کریم است. اهمیت آن برای کمال انسان در دنیا و آخرت است (۸).

از این رو، مقام معظم رهبری نیز هم‌راستا با قرآن و روایات، امر به مطالعه و کتاب‌خوانی را برای رشد افراد جامعه ضروری می‌دانند. از نظر ایشان اهمیت این امر به قدری است که در کنار فرایض می‌توان آن را قرارداد. «کتاب‌خوانی چیزی است که برای یک ملت، فریضه است؛ واجب و الزام است. مردمی که اهل کتاب‌خواندن باشند، از لحاظ معلومات و ذکاوت و هوشیاری، تفاوت می‌کنند با مردمی که با کتاب و مطبوعات انس نداشته باشند» (۹).

سلامت معنوی، یکی از ابعاد چهارگانه سلامت است و تقریباً نیم قرن است که مورد توجه دانشمندان و روانشناسان قرار گرفته است. در حالی که در تمام تعالیم دینی و الهی، از همان ابتدای خلقت، توجه به تمام ابعاد وجودی انسان، مورد نظر و تأکید بوده است، مفهوم «سلامتی معنوی» تا همین چند دهه پیش، مورد غفلت بسیاری از روان‌شناسان و دانشمندان بود و ایشان فقط به سه بعد جسمی، روانی و اجتماعی در موضوع سلامت توجه می‌نمودند تا اینکه موبرگ سال ۱۹۷۱ مفهوم سلامتی معنوی را مطرح کرد و بعد از آن بود که این مبحث، توجه اندیشمندان علم روان‌شناسی را به خود معطوف کرد.

آیه ۴ این سوره «الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ؛ همان کس که به وسیله قلم آموخت» (سوره علق، آیه ۴) خداوند پیامبر را به نوشتن سفارش می‌کند. با وجود گسترش ابزارهای دیجیتالی و روند افزایشی استفاده جهان از این فناوری‌های جدید شرط بهره‌مندی از این دگرگونی اطلاعاتی توانایی خواندن و نوشتن بشر جهت استفاده لازم و ضروری است. با این وجود کتاب به‌عنوان یک ابزار فرهنگی که حتی دین مبین اسلام معجزه خود را در این قالب به سمع جهانیان رسانده ارزش خود را از دست نداده و در کنار ابزارهای الکترونیکی به رقابت می‌پردازد. کامل‌ترین دین که توسط پیامبر و بوسیله کتاب آسمانی نشر یافته، سفارشات زیادی از جمله در بحث کتاب و کتابخوانی داشته است. از سوی دیگر با وجود گسترش مراکز کتابخوانی در کشور ایران به‌عنوان یکی از کشورهای اسلامی موضوع سرانه مطالعه در سال‌های اخیر مورد بحث متخصصان حوزه کتاب و کتابخوانی قرار گرفته است. با توجه به تأثیرات کتاب و کتابخوانی از دیدگاه قرآن کریم بلاشک می‌توان در جهت بهبود اوضاع فرهنگی و تشویق جوامع ایرانی به استفاده از زمان روزمرگی خود بجای استفاده بیهوده در فضای مجازی به کتاب و کتابخوانی اهمیت بیشتری داده شود. زیرا که قرآن کریم برای هدایت همه جانبه بشر بر پیامبر اسلام نزول پیدا کرده است.

در امر مراقبت‌های بهداشتی نباید تنها به بعد زیست‌شناختی انسان توجه کرد، بلکه باید ابعاد روانی، اجتماعی و معنوی سلامت فرد را نیز در نظر گرفت. از اهداف اصلی جامعه‌ی مطلوب و مدینه فاضله، رشد انسان‌های متعادل و سالم در تمام ابعاد جسمی و روانی است (۴). سلامت معنوی جزئی پایه‌ای در چهارچوب ابعاد سلامت محسوب می‌شود، همانند ابعاد دیگر سلامتی نظیر سلامت جسمی، ذهنی و اجتماعی؛ سلامت معنوی عاملی تعیین‌کننده و اثرگذار است. سلامت معنوی به عنوان فاکتوری حفاظتی در ارتقاء سلامت و پیشگیری از بیماری‌ها محسوب می‌شود، ضمن آنکه می‌توان از سلامت معنوی به عنوان راهبردی موفق و کمک‌کننده به زندگی انسان در همه‌ی مراحل و حوزه‌های زندگی، شامل موقعیت‌های پر از استرس و بیماری‌ها و حتی مرگ یاد کرد (۵).

باورهای دینی از دیرباز به عنوان قدیمی‌ترین تجربه پزشکی برای حفظ سلامت انسان‌ها به کار رفته است. در دین مبین اسلام، مسلمانان باور دارند که اسم خداوند دوا و ذکر او شفا است و طبیب مشمول عنایات پروردگار قرار گرفته که در تأمین حفظ و ارتقای سلامت انسان‌ها کوشا باشد. در فرهنگ و فضای ایرانی - اسلامی، مهم‌ترین عامل تأثیرگذار بر سلامت فرد مؤمن دریافتن «سلامت معنوی»، عرفان و معنویت اسلامی است (۶).

در این پژوهش سعی بر آن است که محتواشناسی قرآن و بررسی تاثیر آن بر افزایش سطح کتابخوانی و ارتقای سلامت معنوی در جامعه مورد مطالعه قرار دهیم. بدین ترتیب در این پژوهش به دنبال واکاوی آیتی هستیم که در قرآن کریم در بحث بر افزایش سطح کتابخوانی و ارتقای سلامت معنوی در جامعه بر پیامبر عظیم‌شان

هستی اهمیت ویژه‌ای داده است. دانش و اطلاعات ویژگی‌های آن و تداوم منافع آنها برای مردم دنیا و آینده است. از آنجا که منفعت عبادت فقط برای عبادت‌کننده است، اما فایده علم شامل علما و سایر مردم نیز می‌شود، به همین دلیل است که کتاب و کتاب‌خوانی در قرآن و اسلام جایگاه ویژه‌ای دارد. از تحلیل آماری مطالب کلام‌الله مجید مشخص شد که کلمه کتاب ۲۵۵ بار به اشکال مختلف، کلمه علم ۵۸۲ بار، کلمه قلم ۲ بار و کلمه اقرا ۳ بار تکرار شده است (۱۳). لطفی و میرسعیدی (۱). در پژوهش خود به این مسئله که کتاب در قرآن با چه کلماتی هم‌نشین است پرداخته‌اند. اسدی (۸) در پژوهش خود به جایگاه مطالعه در اسلام پرداخته است. او در پژوهش خود باتکیه بر آیات و روایات، روش‌های مطالعه صحیح را مطرح نموده. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که در اسلام کتاب و مطالعه به‌عنوان یک راهبرد بی‌بدیل برای رشد و تعالی فرد و جامعه و سلامت معنوی مورد توجه قرار گرفته است.

روش پژوهش

پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی و از نوع روش سیستماتیک است. روش سیستماتیک یک مرور سیستماتیک داده‌ها را از مقالات منتشر شده استخراج و تفسیر می‌کند و سپس نتایج را تجزیه و تحلیل، توصیف و خلاصه می‌کند تا نتیجه‌گیری‌های مفصلی به دست آید. از این رو، جامعه آماری این پژوهش تمامی مقالات کمی و کیفی مطالعات پیشینی است که بین سال‌های ۱۳۷۰ تا ۱۴۰۲ از پایگاه‌های داخلی از جمله؛ مگیران، نورمگز، علم‌نت، سیلیویکا، SID جستجو شده است. از این رو، فرایند انجام جستجو در این پژوهش بدین صورت است: تعیین سؤال، تعیین استراتژی جستجو، بررسی متون، جستجو و استخراج مطالعات، ارزیابی کیفی مطالعات، ارائه یافته‌ها و تفسیر یافته‌ها است که به ترتیب هر کدام از این مراحل در زیر به‌صورت مبسوط بیان می‌گردد.

تدوین سؤال

مهم‌ترین گام در روش مرور سیستماتیک تدوین سؤال است؛ لذا، هدف اصلی مرور سیستماتیک پاسخ به این‌گونه سؤالات است. سؤال مطرح شده در این پژوهش عبارت است از؟

سلامت معنوی از دیدگاه اسلام، در واقع ارتباط بنده با خداست، ارتباط و اتصال معنوی انسان با خالق است، همان آرامش قلبی است و در همین ارتباط با خالق است که انسان از اضطراب‌ها، دل‌نگرانی‌ها و تشویش‌ها رها می‌شود و به آرامش می‌رسد. با نگاهی حتی ظاهری به دنیای کنونی، متوجه می‌شویم، هرچه بشریت از هویت دینی خود فاصله می‌گیرد تا به پندار خویش، آزادتر و راحت‌تر زندگی کند، بیشتر دچار بی‌ارزشی شده و احساس پوچی می‌شود. با مقایسه آمارهای خودکشی و بیماری‌های روانی در جامعه‌های دینی و مادی، به اهمیت سلامت معنوی در جوامع انسانی پی می‌بریم (۱۰).

با جستجو در منابع در مورد تأثیرات خواندن و کتاب از دیدگاه قرآن نتایج کمی به دست آمد. پیدا است که در این موضوع مطالعات زیادی صورت نگرفته است. از این رو، امانی (۱۱) در پژوهش خود تحت عنوان (تأثیر مطالعه در روند تکامل جامعه از دیدگاه دین اسلام و قرآن) پرداخته است. با نزول قرآن و ظهور اسلام، بحث خواندن و نوشتن به موضوعی خاص تبدیل شد. وقتی صحبت از اهمیت نوشتن در اسلام می‌شود، خداوند به قلم و کتابت قسم‌خورده است، این یکی از نعمت‌های مهم خداوند است و مردم را به آن هدایت کرده است. از آنجایی که کتاب ابزاری مناسب برای تغییر فرهنگ و یکی از مواردی است که می‌توان با استفاده از آن عناصر فرهنگی جدید را به ذهن خواننده معرفی کرد و ارتباط جدیدی با او ایجاد کرد تا به تربیت و تغییر ذهنیت مردان کمک کند. آن زمان در کتاب (قرآن) استفاده شد و معجزه پیامبر اسلام (صلی‌الله علیه و آله) به‌عنوان یک نوع کتاب انتخاب شد. در این پژوهش، به آیات و روایات متعددی در مورد لزوم و ضرورت کتابت و کتاب‌خوانی، مطالعه، کسب علم و تفکر در آثار صاحبان علم و دانایی اشاره شده است.

مرادمند (۱۲) در پژوهش خود به بررسی نقش، مفهوم و معنا کتاب‌ها و مطالعه کتاب از دیدگاه قرآن کریم پرداخته است. به گفته او، خواندن قرآن و احادیث وسیله‌ای برای حفظ و ساماندهی منابع فرهنگی و علمی و انتقال آن به نسل‌های آینده تلقی می‌شود. قرآن به نسل‌های متمادی علم و دانش، کسب علم و تفکر در حوادث

جدول ۱. فرایند سؤالات مربوط به پژوهش

سؤال	پاسخ
چه چیزی؟	تأثیرات خواندن کتاب از منظر قرآن چیست؟
چه کسی؟	مگیران، نورمگز، علم‌نت، سیلیویکا، SID
چه زمانی؟	از ۱۳۷۰ تا ۱۴۰۲
چگونه؟	استخراج منابع مناسب با موضوع پژوهش و تحلیل آنها

این مرحله باعث کاهش سوگیری و دخل و تصرف پژوهشگر در حین انجام کار می‌شود. در این مطالعه ابتدا باید سطح مقالات و منابعی که امکان حضور در مرور سیستماتیک را دارند تعیین کرد.

استراتژی جستجو

هدف از تنظیم استراتژی‌های جستجو در واقع، تعیین شیوه‌های انجام مرور قبل از استخراج متون مربوط به حوزه مدنظر است. اجرای

هستند به جستجو پرداختن و در نهایت سوال پژوهش را تدوین نمودند.

بدین منظور در مطالعه حاضر، مقالات کنفرانسی و علمی - پژوهشی با حوزه پژوهش تعیین گردیدند. سپس محققان برای یافتن آیه‌های مربوط به تاثیر خواندن و کتاب از منظر قرآن کریم در پایگاه‌های علمی داخلی براساس کلیدواژه‌های اولیه که در جدول ۱ قابل مشاهده

جدول ۲. تعیین استراتژی‌های جستجو

پایگاه‌های مورد بررسی	کلیدواژه‌های مدنظر
مگیران	کتاب و کتاب‌خوانی
نورمگز	کتاب و قرآن
علم نت	خواندن و قرآن
سیولیکا	اهمیت و اثرات کتاب‌خوانی
SID	جایگاه کتاب و کتاب‌خوانی

بررسی نظامند مطالعات در این مطالعه، برای استخراج آیه‌های مرتبط با تاثیر خواندن و کتاب از منظر قرآن کریم با ترکیب کلیدواژه‌های همچون، (کتاب و کتابخوانی، کتاب و قرآن، خواندن و قرآن، اهمیت و اثرات کتابخوانی و جایگاه کتاب و کتابخوانی) در پایگاه‌های نورمگز، مگیران، سیولیکا، علم نت و SID مورد بررسی قرار گرفت. جستجو و استخراج مطالعات

بررسی نظامند مطالعات در این مطالعه، برای استخراج آیه‌های مرتبط با تاثیر خواندن و کتاب از منظر قرآن کریم با ترکیب کلیدواژه‌های همچون، (کتاب و کتابخوانی، کتاب و قرآن، خواندن و قرآن، اهمیت و اثرات کتابخوانی و جایگاه کتاب و کتابخوانی) در پایگاه‌های نورمگز، مگیران، سیولیکا، علم نت و SID مورد بررسی قرار گرفت. جستجو و استخراج مطالعات

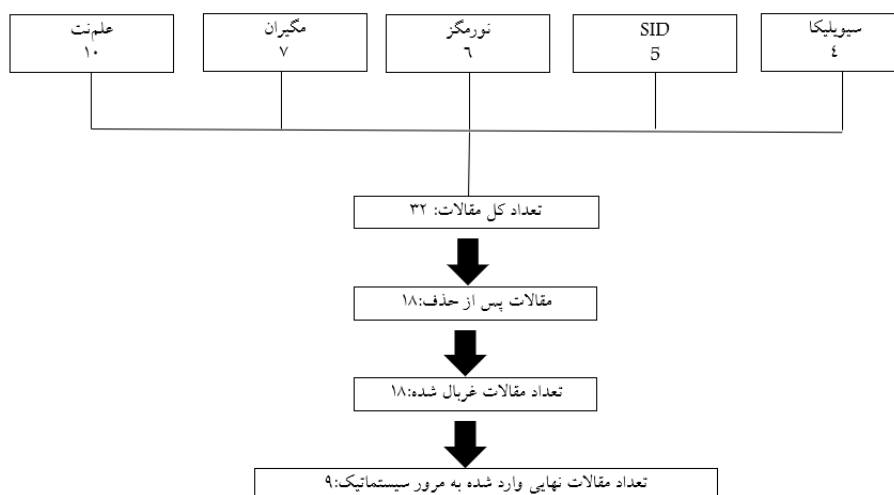
جدول ۳: معیارهای ورود و خروج پژوهش‌ها

معیارهای ورود	معیارهای خروج
پژوهش‌های که به تأثیر و جایگاه کتاب‌خوانی از منظر قرآن توجه نموده‌اند.	مقالاتی که محتوای آنها با پژوهش حاضر متفاوت است.
پژوهش‌های که به‌وضوح به کتاب و کتاب‌خوانی در قرآن پرداخته‌اند.	مقالاتی که تکراری هستند.
مقالاتی که چکیده و محتوا آنها در پایگاه‌های اطلاعاتی در دسترس قرار دارند	مقالاتی که به موضوع اصلی پژوهش حاضر نپرداخته‌اند.
	عدم دسترسی به چکیده و محتوای مطالعات

حذف موارد تکراری ۱۵ مقاله نهایی باقی ماند که آیه‌های اثرات خواندن و کتاب از منظر قرآن کریم را در خود داشتند.

بر اساس معیارهای ورود و خروج ذکر شده در پژوهش حاضر، تعداد ۳۲ مقاله از پایگاه‌های مدنظر استخراج شد که پس از بررسی عنوان آنها، این تعداد به ۲۰ مقاله رسید و پس از بررسی مجدد و

نمودار ۱. مراحل حذف پژوهش‌ها

محتوا را بررسی می‌کنند در صورتی که اشاره به آیاتی از قرآن در مورد خواندن و کتاب داشته‌اند. مورد تأیید پژوهشگران و وارد چرخه پژوهش می‌گردند در غیر این صورت از روند بررسی خارج می‌گردند.

یافته‌ها

همان‌طور که مشخص گردید در انجام مرور نظاممند، ۹ عنوان مقاله نهایی در زمینه تأثیر خواندن و کتاب در قرآن کریم کشف و استخراج گردید. ۳۲ کد از آیه‌های که در رابطه با موضوع پژوهش است استخراج گردید که در جدول ذیل قابل مشاهده است:

ارزیابی کیفی مطالعات

عامل موفقیت در پژوهش‌های مروری ارزیابی کیفی مطالعات است. این مرحله کمک زیادی در کشف خطاهای پژوهش‌های مروری می‌کند. در واقع، باعث تفسیر نتایج دقیق پژوهش با استفاده از الگوها و استانداردهای متعددی می‌شود. مؤلفه‌های مهم این تحقیق در ارزیابی کیفی عبارت است از: عنوان، چکیده، محتوا و پایگاه داده، مورد بررسی است. در این پژوهش ابتدا مقالات از پایگاه‌های داده پیشنهادی در استراتژی جستجو استخراج و کلیدواژه‌های مطرح شده، بر اساس عنوان بررسی شده و در صورت عدم تطابق با عنوان این پژوهش حذف می‌شوند. سپس پژوهشگران چکیده مقاله را بررسی می‌کنند و در صورت عدم ذکر خواندن و کتاب از دیدگاه قرآن،

جدول ۴. کدها و منابع مطالعاتی

ردیف	آیه‌های استخراج شده	معنی آیه‌ها	منابع
۱	اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ (آیه ۱، علق)	بخوان به نام پروردگارت که آفرید	مروتی، حسن وندی (۱۴)، مرادمند (۱۲)، امانی (۱۱) مهدوی فخر، کریمی نیا، انصاری مقدم (۹)، قلندریان (۱۵)
۲	وَفِي الْأَرْضِ آيَاتٌ لِلْمُوقِنِينَ وَ فِي أَنْفُسِكُمْ أَفَال تُبْصِرُونَ	و روی زمین برای اهل یقین نشانه‌هایی {مستفادکننده} است و در خود شما پس مگر نمی‌بینید؟	خزائی پول (16)
۳	يُعَلِّمُهُ الْكِتَابَ وَ الْحِكْمَةَ وَ التَّوْرَةَ وَ الْإِنْجِيلَ (آیه ۴۸، آل عمران)	و خداوند به او کتاب و حکمت و تورات و انجیل را می‌آموزد.	رضایی و همکاران (17)
۴	أَنْزَلَ اللَّهُ عَلَيْكَ الْكِتَابَ وَ الْحِكْمَةَ (آیه ۱۱۳، نساء)	خداوند کتاب و حکمت را بر پیامبر صلی‌الله علیه و آله و سلم نازل کرد	رضایی و همکاران (۱۷)
۵	عَلَّمَكَ مَا لَمْ تَكُنْ تَعْلَمُ (آیه ۱۱۳، نساء)	تنها تعلیم‌دهنده حکمت به انبیا علیهم‌السلام، خداوند است.	رضایی و همکاران (۱۷)

رضایی و همکاران (۱۷)	آنگاه که کتاب و حکمت و تورات و انجیل به تو آموختم	۶	إِذْ عَلَّمْتُكَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَالتَّوْرَةَ وَ الْإِنْجِيلَ (آیه ۱۱۰، مائده)
رضایی و همکاران (۱۷)	هنگامی که خداوند از پیامبران عهد گرفت که به شما کتاب و حکمت دادم، سپس پیامبری به سوی شما می‌آید	۷	إِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ النَّبِيِّينَ لَمَا آتَيْتُكُمْ مِنْ كِتَابٍ وَ حِكْمَةٍ ثُمَّ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مُصَدِّقٌ لِمَا مَعَكُمْ لْتُؤْمِنُوا بِهِ وَ لَتَنْصُرُنَّهُ (آیه ۸۱، آل عمران)
رضایی و همکاران (۱۷)	پروردگارا! در میان آنان پیامبری از خودشان مبعوث کن تا آیات تو را بر آنها بخواند و به آنان کتاب و حکمت بیاموزد	۸	رَبَّنَا وَ أَعِثْ فِيهِمْ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِكَ وَ يَعْلَمُهُمُ الْكِتَابَ وَ الْحِكْمَةَ وَ يُزَكِّيهِمْ (آیه ۱۲۹، بقره)
اسکندرلو (18) سلیمانی (۱۹) امانی (۱۱) مهدوی فخر، کریمی‌نیا، انصاری مقدم (۹) رجبی (۲۰) مرادمند (۱۲)	او کتاب (قرآن) را به حق بر تو نازل کرد، که تصدیق‌کننده کتاب‌های پیشین است و (او است که) تورات و انجیل را فرو فرستاد.	۹	نَزَّلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَ أَنْزَلَ التَّوْرَةَ وَ الْإِنْجِيلَ (آیه ۳، سوره آل عمران)
امانی (۱۱) مهدوی فخر، کریمی‌نیا، انصاری مقدم (۹) رجبی (۲۰) مرادمند (۱۲)	سوگند به قلم و آنچه می‌نویسند	۱۰	وَ أَنْ وَالْقَلَمِ وَ مَا يَسْطُرُونَ (آیه ۱، سوره قلم)
امانی (۱۱)	و هر کتابی را که بر تو نازل شده بخوان	۱۱	وَ اتْلُ مَا أُوحِيَ إِلَيْكَ مِنْ كِتَابِ رَبِّكَ (آیه ۲۷، سوره کهف)
امانی (۱۱) مهدوی فخر، کریمی‌نیا، انصاری مقدم (۹) مرادمند (۱۲)	تا می‌توانید قرآن بخوانید	۱۲	فَأَقْرَأُوا مَا تيسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ (آیه ۲۰، سوره مزل)
فتحی (۷)	و برای آنان کتاب را به حق نازل کرد	۱۳	وَ أَنْزَلَ مَعَهُمُ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ (آیه ۲۱۳، سوره بقره)
فتحی (۷)	تا زمانی که کتاب به پایان خود برسد.	۱۴	حَتَّىٰ يَبْلُغَ الْكِتَابَ أَجَلَهُ (آیه ۲۳۵، ۴، سوره بقره و حجر)
فتحی (۷)	در واقع نامه شریفی به من رسیده است	۱۵	إِنِّي أَلْقِي إِلَيْكَ كِتَابًا كَرِيمًا (آیه ۹، سوره نمل)
فتحی (۷)	و اما کسی که کتابش را با دست راستش می‌دهند	۱۶	فَأَمَّا مَنْ أُوْتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ (آیه ۷، سوره انشقاق)
فتحی (۷)	قبل از او هیچ کتابی نخوانده بودید.	۱۷	وَ مَا كُنْتَ تَتْلُو مِنْ قَبْلِهِ مِنْ كِتَابٍ (آیه ۴۸، سوره عنکبوت)
فتحی (۷)	و همانا آن در ام کتاب (لوح محفوظ) است که نزد ما بلندمرتبه و حکمت‌آمیز و استوار است.	۱۸	وَ إِنَّهُ فِي أُمِّ الْكِتَابِ لَدَيْنَا لَعَلِي حَكِيمًا (آیه ۴، سوره زخرف)
فتحی (۷)	گفت: علم آن نزد پروردگارم در کتابی است.	۱۹	قَالَ عَلِمَهَا عِنْدَ رَبِّي فِي كِتَابٍ (آیه ۵۳، سوره طه)
فتحی (۷)	اگر کتابی از جانب خدا نبود، درحالی که آن را می‌گرفتی، عذابی بزرگ به تو رسید.	۲۰	لَوْ لَا كِتَابٌ مِنَ اللَّهِ سَقَى لَمَسَكُمُ فِيمَا أَخَذْتُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ (آیه ۶۸، سوره انفال)
فتحی (۷)	کتاب کتابی است که آیات آن توسط حکیم و دانا به تفصیل بیان شده است.	۲۱	الرَّ كِتَابٌ أَحْكَمَتْ آيَاتُهُ ثُمَّ فُصِّلَتْ مِنْ لَدُنْ حَكِيمٍ خَبِيرٍ (آیه ۱، سوره هود)
فتحی (۷)	به کتاب روشنگری سوگند	۲۲	حَم وَ الْكِتَابِ الْمُبِينِ (آیه ۱ و ۲، سوره زخرف)

۲۳	هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُو الْأَلْبَابِ (آیه ۹، سوره زمر)	بگو آیا کسانی که می دانند و کسانی که نمی دانند یکسان اند تنها خردمندان اند که پندپذیرند امانی (۱۱)
۲۴	ذَلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ (آیه ۲، سوره بقره)	این کتاب با عظمتی است که شک در آن راه ندارد، و مایه هدایت پرهیزکاران است. فدایی (۲۱)
۲۵	وَمَا يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ (آیه ۱۹، سوره فاطر)	و نابینا و بینا یکسان نیستند امانی (۱۱) مرادمند (۱۲)
۲۶	اقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ (آیه ۳، سوره علق)	بخوان و پروردگار تو کریم ترین [کریمان] است قلندریان (۱۵)
۲۷	كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ مُبَارَكٌ لِيَدَّبَّرُوا آيَاتِهِ وَلِيَتَذَكَّرَ أُولُو الْأَلْبَابِ (آیه ۲۹، سوره ص)	این کتاب پربرکتی است که آن را بر تو نازل کرده ایم تا آیاتش را تدبیر کنند و خردمندان متذکر شوند مرادمند (۱۲)
۲۸	وَكُنَّا لَهُ فِي الْأَلْوَابِ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ مُّوعِظَةً وَتَفْصِيلًا لِّكُلِّ شَيْءٍ فَخَذَهَا بِقُوَّةٍ وَأَمَرَ قَوْمَك بِأَخْذِهَا بِحُسْنِهَا. (آیه ۱۴۵، سوره اعراف)	و در الواح [تورات] برای او در هر موردی پندی و برای هر چیزی تفصیلی نگاهشتیم پس [فرمودیم] آن را به جدوجهد بگیر و قوم خود را وادار کن که بهترین آن را فراگیرند مرادمند (۱۲)
۲۹	هَذَا كِتَابُنَا يُنطِقُ عَلَيْكُمْ بِالْحَقِّ إِنَّا كُنَّا نَسْتَنسِخُ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ (آیه ۲۹، سوره الجاثیه)	این است کتاب ما که علیه شما به حق سخن می گوید ما از آنچه می کردید نسخه برمی داشتیم مرادمند (۱۲)
۳۰	وَمَا يَعْزُبُ عَنْ رَبِّكَ مِنْ مِثْقَالِ ذَرَّةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ وَلَا أَصْغَرَ مِنْ ذَلِكَ وَلَا أَكْبَرَ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُّبِينٍ (آیه ۶۱، سوره یونس)	و هم وزن ذره ای نه در زمین و نه در آسمان از پروردگار تو پنهان نیست و نه کوچک تر و نه بزرگ تر از آن چیزی نیست مگر اینکه در کتابی روشن [درج شده] است مرادمند (۱۲)
۳۱	وَقُلْ لِلَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ وَالْأُمِّيِّينَ أَسْلَمْتُمْ فَإِنْ أَسْلَمُوا فَقَدْ أَهْتَدُوا وَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاغُ وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ (آیه ۲۰، سوره آل عمران)	و به اهل کتاب و به بی سوادان [مشرک] بگو: آیا شما هم تسلیم شده اید؟ پس اگر تسلیم شوند، قطعاً هدایت یافته اند، و اگر روی گردانند [بر تو دشوار و سخت نیاید] که آنچه بر عهده توست فقط ابلاغ [پیام خدا] است؛ و خدا به بندگان بیناست مرادمند (۱۲)
۳۲	إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ (آیه ۲۸، سوره فاطر)	از بندگان خدا تنها دانایانند که از او می ترسند آری خدا ارجمند آمرزنده است مرادمند (۱۲)

خواندن و نوشتن از جمله مهم ترین برنامه های فرهنگی دین اسلام محسوب می شود. بدین ترتیب این آیه نشان از اهمیت کتاب و کتابخوانی از منظر قرآن کریم است. جستجوی علم و دانش از جمله واجبات دینی محسوب می شود. به گونه ای که یکی از سوره های قرآن را به بحث قلم اختصاص داده شده است. بشر با مطالعه و افزایش دانش و دانایی خود نه تنها دنیا بلکه آخرت خود را تضمین می کند. در واقع بر سلامت معنوی خویش می افزاید.

مطابق آیه «إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ» از بندگان خدا تنها دانایانند که از او می ترسند آری خدا ارجمند آمرزنده است» (سوره فاطر، آیه ۲۸) خداوند با نزول این آیه افراد را با کتابخوانی به سمت خدانشناسی و اندیشه و فهم در نعمت های الهی و در نتیجه اطلاعات در برابر خالق هستی سوق می دهد. در واقع با مطالعه کتاب انسان اندیشه و آگاهی خود را نسبت به قدرت و حقانیت الهی افزایش داده و این سلامت معنوی است که موجب

ازاین رو، در این پژوهش بازه زمانی مطرح است. همان گونه که مشخص، سیر تحول مقالات در این زمینه در طی سال های اخیر روند صعودی نداشته است.

تفسیر یافته ها

پاسخ به پرسش پژوهش. خواندن کتاب و تاثیرات آن بر ارتقای سلامت معنوی از منظر قرآن چگونه است؟

با نوشتن و تولید کتاب می توان دانسته ها، وقایع و داده های حاصل از پژوهش و جستجو را نه تنها در حال بلکه در اختیار دیگر نسل ها قرار داد. در واقع کتاب یکی از شیوه های انتقال داده و اطلاعات برای آینده است. که قرآن کریم اهمیت فرهنگ کتاب و کتابخوانی را در اولین آیات سفارش کرده است. علاوه بر این خداوند در قرآن به قلم و به آنچه می نویسد قسم یاد می کند: «ن وَالْقَلَمِ وَمَا يَسْطُرُونَ؛ نون سوگند به قلم و آنچه می نویسد» (سوره قلم، آیه ۱) تشویق امت به

قرار نگیرد. به سختی قادر به درک آن است. مطابق آیه شریفه «قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ؛ بگو در زمین بگردید» (انعام، ۱۱؛ نمل، ۶۹؛ عنکبوت، ۲۰؛ روم، ۴۲) مطالعه ماجراهای دوران گذشته می‌تواند تا حدودی همان تأثیر را داشته باشد. این آیه اهمیت کتابخوانی را چنان بازگو می‌کند که انسان با مطالعه تاریخ، وقایع و سرگذشت دیگران متأثر و قادر به درک آن است.

نتایج پژوهش یوسفی، نطنزی و نسایی برزکی (۲۲) حاکی از آن است که آیات قرآن کریم در سه بخش معرفتی حقیقت بشر و راه‌حل‌های تکامل انسان (انسان‌شناسی)، شناخت پروردگار و توصیف صفات او (خداشناسی) و بخش سوم با بیان سرانجام زندگی بشر (معادشناسی) مبنای سلامت معنوی و سعادت همیشگی انسان را شامل می‌شوند. بنابراین مطابق با معنای این آیه انسان با مطالعه سرگذشت پیشینیان، وقایع سلامت معنوی خود را تضمین می‌کند.

قرآن از منظر دیگر بشر را به کتابخوانی و اهمیت به کتاب آگاه می‌کند. اطلاع از جزئیات راه رستگاری، حوادث تاریخی و ارجاع دقیق و قابل استناد تنها از طریق کتاب و مطالعه آن مثمر ثمر واقع می‌شود. همان‌طور که در آیه «وَكُنْتُمْ لَهُ فِي الْأَلْوَابِ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ مَوْعِظَةً وَتَفْصِيلًا لِكُلِّ شَيْءٍ فَخُذْهَا بِقُوَّةٍ وَأْمُرْ قَوْمَكَ يَأْخُذُوا بِأَحْسَنِهَا...؛ و در الواح [تورات] برای او در هر موردی پندی و برای هر چیزی تفصیلی نگاشتیم پس [فرمودیم] آن را به جد و جهد بگیر و قوم خود را وادار کن که بهترین آن را فرا گیرند» (سوره اعراف، آیه ۱۴۵) خداوند پیامبر را برای ارشاد بشر و پیش گرفتن راه درست و عبرت از گذشتگان با نازل کردن این آیه آگاه می‌کند. همچنین آیه «وَأْتَلُّ عَلَيْهِمْ نَبَأَ الَّذِي آتَيْنَاهُ آيَاتِنَا فَانْسَلَخْنَا مِنْهَا قَاتِبَهُ الشَّيْطَانُ فَكَانَ مِنَ الْغَاوِينَ؛ و خبر آن کس را که آیات خود را به او داده بودیم برای آنان بخوان که از آن عاری گشت آنگاه شیطان او را دنبال کرد و از گمراهان شد» (سوره اعراف، آیه ۱۷۵) خداوند از پیامبر می‌خواهد با مطالعه سرگذشت قوم‌ها بشر را از تکرار گمراهی نجات دهد. اهمیت کتاب و کتابخوانی از منظر قرآن کریم راه نجات بشر برای زندگی آسوده و بی‌خطر تلقی می‌شود. «سِيرِيكُمْ آيَاتِهِ» در آیه «وَقُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ سِيرِيكُمْ آيَاتِهِ فَتَعْرِفُونَهَا...؛ بگو حمد و ستایش مخصوص ذات خداست به زودی آیاتش را به شما نشان می‌دهد تا آنرا بشناسید» (سوره نمل، آیه ۹۳) این آیه نشان از آگاهی بشر از خداشناسی بوسیله علم نگارش شده در کتاب است. که با وجود گذشت قرن‌ها از اعجاز قرآن کریم کاسته نشده است. با وجود اسرار گوناگونی که در عالم هستی وجود دارد. به نظر می‌رسد که قرآن کریم تنها راه کندوکاو و شناخت اسرار الهی را با مطالعه کتاب الهی سفارش می‌کند. در واقع بشر با کتابخوانی به راحتی وجود عالم هستی را می‌شناسد. بدین لحاظ خداوند در کتابی که جهت رستگاری بشر نشانه‌های خود را تألیف نموده است. می‌فرماید: «سَرَّيْهِمْ آيَاتِنَا فِي الْأَفَاقِ وَفِي أَنْفُسِهِمْ حَتَّىٰ يَتَّبِعِنَ لَهُمْ أَنَّهُ الْحَقُّ...؛ به زودی نشانه‌های خود را در افقها [ی گوناگون] و در دلهايشان بدیشان خواهیم نمود تا برايشان روشن گردد که او خود

کمال او می‌شود. زیرا انسان‌شناسی و خداشناسی که از ابعاد سلامت معنوی محسوب می‌شوند تکامل می‌یابد. بشر با جستجو در اندیشه‌های دیگران بر علم و دانایی خود می‌افزاید، و با نگاه به عالم هستی و متکی بر سلامت معنوی دیدگاه متفاوتی نسبت به اطراف خود در مقایسه با کسانی که مطالعه ندارند، خواهد داشت. در همین راستا خداوند می‌فرماید: «هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُو الْأَلْبَابِ؛ بگو آیا کسانی که می‌دانند و کسانی که نمی‌دانند یکسانند تنها خردمندانند که پند پذیرند» (سوره زمر، آیه ۹) با تحلیل این آیه به اهمیت کتاب و کتابخوانی در ترقی جوامع بشری پی خواهیم برد. این در حالی است که آیه شریفه «وَمَا يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ؛ و نابینا و بینا یکسان نیستند» (سوره فاطر، آیه ۱۹) بین افراد کتابخوان و دیگر افراد که به کتابخوانی اهمیت نمی‌دهند، تبعیض قائل شده است.

از آنجایی که معجزه پیامبر از نوع کتاب است، و از طریق کتاب می‌توان با جوامع مختلف مرتبط و به راحتی فرهنگ را به آنان منتقل کرد. در آیه «وَقُلْ لِلَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ وَالْأُمِّيِّينَ أَسْلَمْتُمْ فَإِنْ أَسْلَمُوا فَقَدِ اهْتَدَوْا وَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاغُ وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ؛ (و به اهل کتاب و به بی سوادان [مشرک] بگو: آیا شما هم تسلیم شده اید؟ پس اگر تسلیم شوند، قطعاً هدایت یافته اند، و اگر روی گردانند [بر تو دشوار و سخت نیاید] که آنچه بر عهده توست فقط ابلاغ [پیام خدا] ست؛ و خدا به بندگان بیناست»

(سوره آل عمران، آیه ۲۰) مطابق ترجمه این آیه کتاب راهی برای هدایت بشر است. به گونه‌ای که در این آیه بشر به دو دسته کتابخوان و بی سواد «أُوتُوا الْكِتَابَ وَالْأُمِّيِّينَ» تقسیم شده است. تقسیم بشر به دو دسته از لحاظ کتاب و بدون کتاب نشان از اهمیت علم و آگاهی از صراط مستقیم بوسیله فرهنگ کتاب و کتابخوانی است. بوسیله کتاب می‌توان نه تنها دانش گذشته را گردآوری کرد. بلکه دانش را به آیندگان منتقل کرد. در حال حاضر که در قرن بیستم زندگی می‌کنیم اهمیت کتاب و مطالعه در بین کشورهای پیشرفته به خوبی نمایان است. اگر جامعه به اندازه تامین خوراک بدن به شارژ افکار خود از طریق کتاب بپردازد. ترقی و توسعه همه جانبه را در جامعه به خوبی خواهیم دید. پیشرفت ابزار به صورت الکترونیکی که خود دنیایی برای انتقال اطلاعات است. موجب شده که کتاب و کتابخوانی را به شیوه‌های مختلف در جهان گسترش و جهت استفاده بشر آسان کند.

فراگیری مطالعه و کتابخوانی از نظر پیامبر اکرم (ص) چنان مهم است که مطابق حدیث «اطلبوا العلم من المهد الى اللحد؛ ز گهواره تا گور دانش بجوی» (حکمت‌نامه) طلب علم و کتابخوانی را از ابتدا و انتهای عمر انسان خاطر نشان می‌کند. علاوه بر این مطابق سخن پیامبر اسلام (ص) که از خداوند می‌خواهد: «رَبِّ زِدْنِي عِلْمًا؛ پروردگارا بر دانشم بیفزای» (سوره طه، آیه ۱۱۴) کتابخوانی از جمله راه‌های افزودن دانش و در نتیجه رستگاری بشر محسوب می‌شود. مغز انسان تا اتفاقی را تجربه و اعضای بدن در آن موقعیت و محیط

حق است» (سوره فصلت، آیه ۵۳). که رسیدن به خداشناسی را به همراه دارد.

در سوره نحل آیه ۴۴ «بِالْبَيِّنَاتِ وَالزُّبُرِ وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لَتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ» [زیرا آنان را] با دلایل آشکار و نوشته‌ها [فرستادیم] و این قرآن را به سوی تو فرود آوردیم تا برای مردم آنچه را به سوی ایشان نازل شده است توضیح دهی و امید که آنان ببینند» (سوره نحل، آیه ۴۴). خداوند پیامبر را به مطالعه کتاب الهی برای تشخیص حق و باطل در بین امت فرمان می‌دهد. در آیه مذکور زیر به معنای نوشته‌ها و کتاب‌ها است. قرآن کریم انسان را به خواندن و کتابخوانی دعوت می‌کند. با توجه به اینکه معجزه الهی از نوع نوشتن و کتاب و کتابخوانی است. بشر می‌تواند با مطالعه و تدبیر و تفکر در آن زندگی خود را سروسامان دهد. در واقع با شناخت حقیقت انسان و راه‌های تکامل در زندگی به انسان‌شناسی دست می‌یابد.

کتابخوانی و انس گرفتن با کتاب برای همه‌ی افراد امکان‌پذیر اما در عمل برای هر انسانی قابل انجام نیست. در قرآن کریم مطابق آیه «کتاب أنزلناه إليك مبارك ليدبروا آياته وليتذكروا أولو الألباب» این کتاب پربرکتی است که آن را بر تو نازل کرده ایم تا آیتش را تدبیر کنند و خردمندان متذکر شوند» (سوره ص، آیه ۲۹) این انسان‌های اهل علم و صاحب فکر هستند که با تدبیر در کتاب و گفت‌وگو در بحث‌های علمی راه رستگاری را در پیش می‌گیرند. در واقع مسلمانان با اندیشه و تفکر در متون، تمدنی را به جهان معرفی می‌کنند که با کتاب و کتابخوانی انس گرفته و در تلاش برای رسیدن به سلامت معنوی است.

تاثیر کتاب برای بشر در قرآن کریم به معنای روشنایی خاموش نشدنی توصیف شده است. مطابق آیه «تلك آيات الكتاب وقرآن مبين»؛ این است آیات کتاب [آسمانی] و قرآن روشنگر» (سوره حجر، آیه ۱). اهمیت کتاب در اسلام وسیله‌ای برای آگاهی بخشی منحصر به فرد در جهان که هیچ‌گاه قابل انحراف نیست. معنا شده است. در واقع اهمیت کتابخوانی بر سلامت معنوی جامعه بدون شک و شبه‌ای نمایان است. ویژگی کتاب با وجود نگارش و ثبت و نگهداری و سازماندهی آن برای همیشه و قابلیت انتقال آن به همگان را در آیه شریفه «هَذَا كِتَابُنَا يَنْطَلِقُ عَلَيْكُمْ بِالْحَقِّ إِنَّا كُنَّا نَسْتَنْسِخُ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ» این است کتاب ما که علیه شما به حق سخن می‌گوید ما از آنچه می‌کردید نسخه بر می‌داشتیم» (سوره الجاثیه، آیه ۲۹) به خوبی قابل فهم است.

قرآن کریم به صراحت از کتاب به عنوان وسیله‌ای جهت ثبت و نگهداری و ارائه اطلاعات در هر زمان سخن می‌گوید. علاوه بر این در آیه «وَمَا يَعِزُّبُ عَنْ رَبِّكَ مِنْ مِّثْقَالِ ذَرَّةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ وَلَا أَصْغَرَ مِنْ ذَلِكَ وَلَا أَكْبَرَ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ» و هم‌وزن ذره ای نه در زمین و نه در آسمان از پروردگار تو پنهان نیست و نه کوچکتر و نه بزرگتر از آن چیزی نیست مگر اینکه در کتابی روشن [درج شده] است» (سوره یونس، آیه ۶۱) کتاب در راستای نگارش تمام

وقایع نظام هستی، بیان جزئیات عالم خلقت، تاریخ و در نهایت ثبت و نگهداری آن برای آینده در قالب‌های مختلف چاپی، الکترونیکی در کتابخانه‌ها، مراکز و سازمان‌های گوناگون علمی توصیف شده است. اشتیاق و علاقه پیامبر به مطالعه و انتقال آیات الهی برای امت خود در آیه «... وَلَا تَعْجَلْ بِالْقُرْآنِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يُقْضَىٰ إِلَيْكَ وَحْيُهُ وَقُلْ رَبِّ زِدْنِي عِلْمًا» و در [خواندن] قرآن پیش از آنکه وحی آن بر تو پایان یابد شتاب مکن و بگو پروردگارا بر دانشم بیفزای» (سوره طه، آیه ۱۱۴) مطابق این آیه پیامبر از جانب خداوند به صبر و شکیبایی جهت دریافت و یادگیری تمام آیات و سپس قرائت آن برای امت سفارش شده است. این مفهوم را می‌توان چنین تعبیر کرد که انسان همیشه نیازمند علم است. زیرا با کتاب و کتابخوانی بر علم و آگاهی وی افزوده می‌شود. به گونه‌ای که این نیازمندی انسان بر کتابخوانی سلامت معنوی را به همراه خواهد داشت. بدین ترتیب با توجه به این آیه می‌توان اظهار کرد که با ارتقاء یافتن سرانه مطالعه در جامعه، سلامت معنوی کشور افزایش می‌یابد.

امروزه با افزایش ارتباطات و ظهور فناوری‌های مدرن فرهنگ‌سازی کتابخوانی بسی آسان و کم هزینه است. اما قبل از ترویج فرهنگ کتابخوانی مسئولین ذی ربط نسبت به افزایش علم و آگاهی قبل از اقدام در این مسئله باید دقت کنند. بدین سان در بحث اهمیت کتاب و کتابخوانی متخصصان کتابداری، کارکنان نهاد کتابخانه‌های عمومی با دانش قوی و تعیین راه‌های متفاوت جهت گسترش بستر کتابخوانی و توجه به کتاب به عنوان راه روشن، شاخص فرهنگ در جامعه سیر صعودی در پیش خواهد گرفت. معرفی کتاب و دوره‌ی کتابخوانی از جمله فعالیت‌های فرهنگی است که موجب افزایش فرهنگ کتابخوانی در بین اقشار مختلف جامعه می‌شود. با افزایش سرانه مطالعه در کشور روند کاهشی در آسیب‌های اجتماعی، و به مراتب روند صعودی در سلامت معنوی جامعه رقم خواهد خورد.

در سوره کهف آیه ۲۷ «وَأَنْزَلْنَا مَا أَوْحِيَ إِلَيْكَ مِنْ كِتَابٍ رَبِّكَ» آنچه بتو از کتاب پروردگارت وحی شده تلاوت کن» خداوند پیامبر را ملزم به امر قرائت آیات برای امت می‌کند. با توجه به این آیه می‌توان تحلیل کرد که ترویج فرهنگ کتابخوانی به صورت دسته جمعی در جامعه نقش بسزایی در تغییر فرهنگ و پخته شدن افکار عمومی که در نهایت سلامت معنوی جامعه را به دنبال دارد. زیرا پیامبر اسلام با قرائت آیات کتاب آسمانی امت را به راه راست هدایت کرده است. اهمیت کتاب و کتابخوانی از نظر اسلام جایگاهی به دور از هر گونه شائبه دارد. با ظهور اسلام اهمیت این امر فرهنگی دوچندان شد. به گونه‌ای که در این آیه «وَقُرْآنًا فَرَقْنَاهُ لِتَقْرَأَهُ عَلَى النَّاسِ عَلَى مُكْتٍ وَنَزَّلْنَاهُ تَنْزِيلًا» و قرآنی [با عظمت را] بخش بخش [بر تو] نازل کردیم تا آن را به آرامی به مردم بخوانی و آن را به تدریج نازل کردیم» (سوره اسراء، آیه ۱۰۶) از کتاب به عنوان تنزیل بزرگ یاد شده است، و همچنین پیامبر به قرائت جزء به جزء و تدریجی آیات برای امت دعوت شده است.

که [در میان شما رسولی از خودتان فرستادیم که همواره آیات ما را بر شما می خواند، و شما را [از هر نوع آلودگی ظاهری و باطنی] پاک و پاکیزه می کند، و کتاب و حکمت به شما می آموزد، و آنچه را نمی دانستید به شما تعلیم می دهد. » (سوره بقره، آیه ۱۵۱) پیامبر اسلام از طریق کتاب و کتابخوانی امت را به راه رستگاری هدایت می کند. علاوه بر این امت را به کتابخوانی و استفاده مداوم از کتاب دعوت می کند. همچنین از طریق کتاب و کتابخوانی نادانی را خاموش و علم آموزی را ترویج می دهد. تولید و انتشار کتاب توسط نویسندگان نیاز به مدت زمان کافی دارد. این نویسندگان هستند که با نوشتن محتوای مناسب و واقعی به فرهنگ کتابخوانی و سلامت معنوی جامعه کمک می کنند. اگر محتوای کتاب با بی عدالتی نگارش شده باشد. نه تنها در امر کتابخوانی مؤثر نیست بلکه ذوق و اشتیاق افراد کتابخوان را سرکوب می کند.

اهمیت کتاب و تولید آن توسط نویسندگان در دین اسلام با توجه به این آیه بسیار قابل توجه است. «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا تَدَانَيْتُمْ بَدِينٍ إِلَىٰ آجَلٍ مَّسْمُومٍ فَآكُتُبُوهُ وَلْيَكْتُبْ بَيْنَكُمْ كَاتِبٌ بِالْعَدْلِ وَلَا يَأْبَ كَاتِبٌ أَنْ يَكْتُبَ كَمَا عَلَّمَهُ اللَّهُ فَلْيَكْتُبْ وَلْيَمْلَأِ الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ وَلْيَتَّقِ اللَّهَ رَبَّهُ وَلَا يَبْخَسْ مِنْهُ شَيْئًا؛ ای اهل ایمان! چنانچه وامی به یکدیگر تا سر آمد معینی، دادید، لازم است آن را بنویسید. و باید نویسنده ای [سندش را] در میان خودتان به عدالت بنویسد. و نباید هیچ نویسنده ای از نوشتن سند همان گونه که خدا [بر اساس قوانین شرعی] به او آموخته است، دریغ ورزد. او باید بنویسد، و کسی که حق به عهده اوست باید [کلامش را جهت تنظیم سند برای نویسنده] املا کند، و از خدا که پروردگار اوست پروا نماید و از حق چیزی را نگاهد» (سوره بقره، آیه ۲۸۲) از آنجایی که در این آیه امت سفارش به نوشتن در صورت توانایی و منع نکردن فرد توانا نسبت به نوشتن تاکید شده است. لذا، افراد توانایی که قادر به نوشتن هستند می توانند از این توانمندی استفاده و به تولید کتاب بپردازند. به این دلیل که نعمت نویسندگی را خداوند به افراد توانا عطا کرده است. بر مبنای این آیه تولید کتاب باید براساس عدالت باشد. به گونه ای که محتوای کتاب شامل داده و اطلاعاتی باشد که موجب پایمال شدن حق نشود. در این آیه تاکید قرآن بر استفاده از توانمندی و استعداد نگارش افراد که خود زمینه سلامت معنوی جامعه را به همراه دارد. قابل توجه است. پیامبر اسلام امی و درس نخوانده بوده است. اما به اراده الهی خواندن و نوشتن و تدریس کتاب آسمانی را فرا گرفته است. مطابق آیه «مَا كُنْتَ تَدْرِي مَا الْكِتَابُ وَلَا الْإِيمَانُ وَلَكِنْ جَعَلْنَاهُ نُورًا نَهْدِي بِهِ مَنْ نَشَاءُ مِنْ عِبَادِنَا وَإِنَّكَ لَتَهْدِي إِلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ؛ تو نمی دانستی کتاب چیست و نه ایمان [کدام است] ولی آن را نوری گردانیدیم که هر که از بندگان خود را بخواهیم به وسیله آن راه می نمایم و به راستی که تو به خوبی به راه راست هدایت می کنی» (سوره شوری، آیه ۵۲) حتی پیامبر از شأن و منزلت کتاب با خبر نبوده است. در حالی با مطالعه کتاب می توان راه خوبی های هم جانبه را در پیش گرفت. با توجه به این آیه در برداشتن مبانی سلامت معنوی

تحقیقات علمی حاکی از آن است که کتابخوانی فواید زیادی برای انسان دارد. چه از لحاظ علمی و چه از لحاظ روحی. در واقع با مطالعه افق فکری و عمق نگرشی خالص تر و در نتیجه سلامت معنوی انسان فزونی می یابد. به همین دلیل با نزول آیه شریفه «فَاقْرَءُوا مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ؛ هر چه از قرآن میسر می شود بخوانید» (سوره المزمل، آیه ۲۰) امت به مطالعه قرآن در شب سفارش شده اند. زیرا که آرامش شب زمان مناسبی برای تفکر و عمق اندیشی است. در حالی که برخی افراد در طول روز فرصت مطالعه را ندارند. اما تاریکی شب که خاصیت اصلی آن آرامش و به دور از هر گونه هیاهو زمان مناسبی برای مطالعه و تدبر است. بدین روی می توان از تاریکی شب جهت تزریق اطلاعات دقیق اخلاقی، علمی، فرهنگی، هنری، اجتماعی و... و استفاده از این سرمایه در طول روز بهره مند شد. تاکید قرآن بر امر کتابخوانی بی دلیل نیست. این انسان است که با مطالعه می تواند خود را از وابستگی به دیگران رها کند. جهت حل مشکلات و محقق ساختن اهداف خود در زندگی به مطالعه روی آورد. بسی جای حرف دارد که در دین اسلام یک ساعت تفکر و اندیشه بهتر از شصت سال عبادت محسوب می شود. بنابراین می توان چنین استدلال کرد که اهمیت کتاب و کتابخوانی از نظر اسلام برای رسیدن بشر به کمال و جاودانگی و سلامت معنوی جامعه است.

به وسیله کتاب می توان حکمت ها را جمع آوری و برای آموزش و آگاهی بخشی استفاده کرد. در حقیقت امکان تولید کتابی که محتوای آن گنجینه ای سرشار از مطالب آموزنده و سنجیده باشد. وجود دارد. از این رو مطابق این آیه کتاب مهم ترین منبع آموختن محسوب می شود. در این آیه «رَبَّنَا وَأَبْعَثْ فِيهِمْ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِكَ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُزَكِّيهِمْ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ؛ پروردگارا در میان آنان فرستاده ای از خودشان برانگیز تا آیات تو را بر آنان بخواند و کتاب و حکمت به آنان بیاموزد و پاکیزه شان کند زیرا که تو خود شکست ناپذیر حکیمی» (سوره بقره، آیه ۱۲۹) کتابخوانی قبل از اهمیت کتاب در این آیه ذکر شده است. زیرا پیامبر به خواندن و سپس آموزش کتاب و حکمت امر شده است. بر این مبنا می توان معرفی کتاب و سپس تشویق افراد به کتابخوانی را در این آیه متذکر شد. که این مسئله در کشور عزیزمان ایران توسط متخصصان کتابداری در کتابخانه ها و مریبان مراکز کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان قابل اجراء و نیاز مبرم هوشیاری آنان نسبت به این امر مهم بر حسب خلاقیت و توانمندی افراد احساس می شود. زیرا امر کتابخوانی ملزم سلامت معنوی جامعه است.

کتاب چراغی همیشه روشن و راهی آسوده برای از بین بردن نادانی و ریشه کن کردن بی سوادی است. با توجه به آیه شریفه «كَمَا أَرْسَلْنَا فِيكُمْ رَسُولًا مِنْكُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِنَا وَيُزَكِّيكُمْ وَيُعَلِّمُكُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُعَلِّمُكُم مَّا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ؛ همان گونه که [تغییر قبله، کمال کردن نعمت است، این حقیقت هم کامل کردن نعمت است

جامعه در گروهی کتاب و کتابخوانی به خوبی نمایان است. در این آیه از درس نخوانده بودن پیامبر اسلام هم یاد شده اما خداوند بوسیله کتاب و قرائت آن به پیامبر قدرت درس خواندن عطا کرده است. کتابخوانی و صمیمی شدن با کتاب برای هر فردی با توجه به وجود مراکز فرهنگی در جامعه مانند کتابخانه‌های عمومی بدون هزینه و امکان‌پذیر است. از آنجایی که کتاب به صورت نوشتاری و قابل لمس و جایجایی در هر مکانی است. اگر هدف بالا بردن سطح سلامت معنوی جامعه، فرهنگی، علمی و... است. بنابراین با قرار دادن کتاب‌های مدنظر در قفسه‌های کتابخانه و البته تشویق جامعه به فرهنگ مطالعه به راحتی می‌توان مردم را ارشاد کرد. مطابق آیه «طس تِلْكَ آيَاتُ الْقُرْآنِ وَكِتَابٍ مُّبِينٍ؛ طاسین این است آیات قرآن و [آیات] کتابی روشنگر» (سوره نمل، آیه ۱) بیان کتاب روشن و قابل درک است. علاوه بر این «آیاتُ الْقُرْآنِ وَكِتَابٍ» نشان از اهمیت دین اسلام به فرهنگ کتاب و کتابخوانی است. زیرا ارشاد امت از طریق کتاب و مطالعه آن صورت گرفته است. رؤیت انتهای جاده‌ای که هنوز پیموده نشده است. غیر ممکن و باور کردنی نیست. در حالی که شروع جاده‌ی انس با کتاب و کتابخوانی نه تنها رؤیت آن قابل تشخیص بلکه به افقی روشن و بی انتها متصل است. «قَدْ جَاءَكُمْ مِنَ اللَّهِ نُورٌ وَكِتَابٌ مُبِينٌ؛ بی تردید از سوی خدا برای شما نور و کتابی روشنگر آمده است.» (سوره مائده، آیه ۱۵) کتاب جهت هدایت بشر و راه رستگاری و در واقع سلامت معنوی امت نزول پیدا کرده است. عظمت و قدرت کتاب و کتابخوانی از منظر دین اسلام در آیه مذکور قابل توجه است. بنا به این آیه هر کس به کتاب و کتابخوانی متوسل شود. مسیری درخشان و راهی روشن در انتظارش است. چاپ و انتشار کتاب باید در صورتی انجام شود که محتوای کتاب پر بار و تکمیل‌کننده دیگر موضوعات مربوط در حیطه مدنظر باشد. اهمیت این موضوع در آیه «وَهَذَا كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ مُبَارَكٌ مُصَدِّقٌ لِلَّذِينَ بَيْنَ يَدَيْهِ؛ و این [قرآن] کتابی است پرفایده، که ما آن را نازل کردیم، تصدیق‌کننده کتاب‌های آسمانی پیش از خود است.» (سوره انعام، آیه ۹۲) به خوبی قابل تشخیص است. یکی از دلایل اعجاز کتاب آسمانی تصدیق‌کننده دیگر کتب مقدس قبل از دین اسلام است. بدین سبب ماهیت کتاب به گونه‌ای است که با مطالعه آن می‌توان به علم و آگاهی افراد در هر زمینه‌ای با وجود گذشت زمان در خصوص محتوای مدنظر افزود.

در بحث کتاب و کتابخوانی انسان می‌تواند به بهترین نحو ممکن از پربرترین کتاب‌های کتابخانه‌ها و دیگر مراکز استفاده کند. اما برخی با تلف کردن زمان در زندگی به مطالعه کتاب نمی‌پردازند، در حالی که بیش‌ترین زمان را به سپری کردن اوقات خود در فضای مجازی می‌گذرانند. از طرفی هم برخی افراد از کتاب‌هایی استفاده می‌کنند که محتوای نامناسب یا بی‌فایده دارد. که این موارد سلامت معنوی جامعه را با تهدید روبرو کرده است. «ثُمَّ أَوْرَثْنَا الْكِتَابَ الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا فَمَنْهُمْ ظَالِمٌ لِنَفْسِهِ وَمَنْهُمْ مُقْتَصِدٌ وَمَنْهُمْ سَابِقٌ بِالْخَيْرَاتِ يَأْتِنَ اللَّهُ ذَلِكَ هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيرُ؛ آن گاه (پس از آن

پیمبران سلف) ما آن خاندان را که از بندگان خود برگزیدیم (یعنی رسول خاتم و آلش صلی الله علیه و آله را) وارث علم قرآن گردانیدیم. باز هم بعضی از آنها (یعنی فرزندان او) به نفس خود ظلم کردند و بعضی راه عدل پیمودند و برخی به هر عمل خیر (با جان و دل) به دستور حق سقت گیرند. این رتبه در حقیقت همان فضل بزرگ (و عطای بی‌منتهای الهی) است.» (سوره فاطر، آیه ۳۲) براساس این آیه ما می‌توانیم از کتاب جهت رشد فردی، اخلاقی، اجتماعی و در نهایت سلامت معنوی زندگی خود بهره بجویم. یا اینکه کتاب‌های زیادی مطالعه اما محتوای آن را در زندگی پیاده نکنیم. شرط تأثیر کتابخوانی این است که در عمل از فواید آن در بهبود شرایط حال و آینده خود استفاده کنیم.

از آنجایی که استفاده از نسخه چاپی کتاب جهت کتابخوانی تا به امروز جای هیچ کدام از دیگر ابزارهای جدید را نگرفته است. این موضوع بیانگر مادام‌العمر بودن نگارش و تولید نسخه چاپی کتاب است. با توجه به آیه «هَذَا كِتَابُنَا يُنْطَقُ عَلَيْكُمْ بِالْحَقِّ إِنَّا كُنَّا نَسْتَنْسِخُ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ؛ این است کتاب ما که علیه شما به حق سخن می‌گوید ما از آنچه می‌کردید نسخه بر می‌داشتیم» (سوره جاثیه، آیه ۲۹) تمام روزمره‌های زندگی بشر به صورت مکتوب در روز حساب قابل رؤیت است. بنابراین اهمیت کتاب در این آیه حتی به منزله نمایشگر اعمال انسان به خوبی قابل ذکر است. در حالی که ابزارهای متفاوتی از جمله؛ فیلم، عکس، صوت و... برای ثبت اعمال وجود دارد. اما اهمیت کتاب از دیگر ابزارهای جهان مدرن جهت ثبت و ضبط بیش‌تر است. «تَنْزِيلُ الْكِتَابِ لَا رَيْبَ فِيهِ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ؛ نازل شدن این کتاب که هیچ [جای] شک در آن نیست از طرف پروردگار جهان است» (سوره سجد، آیه ۲) در آیه مذکور از محتوای صادقانه کتاب که برای هر زمانی بر روزرسانی شده است، و سپس در خصوص ابداع کتاب که از جانب پروردگار عالم و از نوع فرهنگ و نگارش است. صحبت شده است. حقیقت و آشکار بودن آیات الهی از این جهت که به صورت کتاب نزول پیدا کرده است. نشان از اهمیت کتاب و کتابخوانی است. به گونه‌ای که قرائت این آیه از منظر شرعی سجد واجب دارد. نقطه عطف داده و اطلاعات در جهان کتاب الهی است. اهمیت کتاب و کتابخوانی را در این آیه که هیچ گونه ابزاری جهت جایگزینی این نقطه مرکزی وجود نداشته را به آسانی می‌توان درک کرد. «وَلَا رَطْبٌ وَلَا يَأْسُ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ؛ و نه هیچ تر و خشکی وجود دارد جز اینکه در کتاب آشکار (در کتاب علم خدا) ثبت است.» (سوره انعام، آیه ۵۲) مطابق آیه ذکر شده ویژگی کتاب و کتابخوانی برای ثبت و سپس دریافت اطلاعات مختلف در عالم نقش بسزایی در اهمیت فرهنگ کتاب و کتابخوانی دارد. این قدرت کتاب است که می‌تواند حقیقت را روشن و تمام داده‌های لازم را جهت ترویج کتابخوانی و به دنبال آن رشد بشر را در همه ابعاد که همان رسیدن به سلامت معنوی جامعه است. را در خود بگنجاند.

رسیدن به سلامت معنوی جامعه است. که با توجه به مطالعه حاضر از جمله عوامل سلامت معنوی در جامعه فرهنگ کتابخوانی است.

References

1. lotfi M, mirsaaidi S. A .Semantic Analysis of the Tern "Kitab" (book) in the Quran Based on the Syntagmatic Relationship. Linguistic Research in the Holy Quran, ۲۰۱۵؛ ۴(۲): ۱۳۷-۱۵۸
2. Sokhtanlu, Haditha (۲۰۱۳). Studying from the perspective of Islam and the Qur'an.
3. Abdul Baqi, Mohammad Fawad, Al-Ajam al-Mufars al-Alfaz al-Qur'an al-Karim, Zekam Publications, Qom, ۱۳۸۹
4. Agha Babaei, Mohammad and Azami, Hossein and Moqtader, Hossein, 1402, examination of indicators of spiritual health in Islamic society with a pathological approach from the perspective of Amir Mominan (AS) in Nahj al-Balagheh, the 9th student conference on the study of health culture from the perspective of the Qur'an and Hadith. Tehran, <https://civilica.com/doc/1672379>
5. Steinmann R, M (2008) Spiritualität – die vierte Dimension der Gesundheit, Eine Einführung.
6. Marandi Seyed Alireza, Azizi Fereydoun. The issue of position, definition and difficulties of establishing the concept of spiritual health in Iranian-Islamic society. Medical ethics [Internet]. 1389; 4(14): 11-21. Available from: <https://sid.ir/paper/195589/fa>
7. Fathi A. This Book (The Concept pf This Book in the Second Verse of Baqara Surah). Quarterly Sabzevaran Fadak, 2016; 7(25): 43-57.
8. Asadi Z. The place of study in Islam. Scientific Journal of New Research Approaches in Management and Accounting. 1401;6(84), 2404-2417.

نتیجه گیری

هدف از انجام این مرور، به دنبال واکاوی آیاتی است که در قرآن کریم در بحث تأثیر کتاب و کتابخوانی بر پیامبر عظیم شأن اسلام نزول پیدا کرده‌اند. بر اساس این پژوهش کلمه کتاب با اشکال گوناگون در قرآن کریم تکرار شده است. علاوه بر این کلمه اقرأ سه مرتبه ذکر شده است. یافته‌های پژوهش نشان داد که بیشترین مقالات منتشر شده در این حوزه در دهه‌های ۱۳۷۰ تا ۱۳۹۰ بوده است. اما سیر صعودی انتشار در این بازه زمانی به‌کندی رشد کرده است. با مطالعه ۳۲ مقاله کیفی و کمی در زمینه تأثیر خواندن و کتاب از دیدگاه قرآن کریم در مجموع ۹ مقاله مرتبط با عنوان پژوهش استخراج و سپس مورد بررسی قرار گرفته است. با بررسی ۳۲ کد از آیه‌های مرتبط با پژوهش از ۹ مقاله نهایی، آیه‌های اقرأ باسم ربك الذي خلق (آیه ۱، علق)؛ فاقرؤا ما تيسر من القرآن (آیه ۲۰، سوره مزمل)؛ هل يستوي الذين يعلمون والذين لا يعلمون إنما يتذكر أولو الألباب (آیه ۹، سوره زمر)؛ وما يستوي الأعمى والبصير؛ (آیه ۱۹، سوره فاطر) بیشترین استناد را دریافت و مورد توجه پژوهشگران این حوزه قرار گرفته است. در واقع بحث خواندن و کتاب از اهمیت بسزایی در بین علاقه‌مندان به این موضوع مورد توجه است. بیشترین مقالات در جستجوی مرتبط با اثرات خواندن و کتاب از منظر قرآن کریم با ترکیب کلیدواژه‌های مورد نظر به ترتیب در پایگاه‌های علم نت، مگیران، نورمگز، SID، سیلیویکا بازیابی شده است. تحلیل آیات مربوط به خواندن و کتاب نشان داد که کتابخوانی و اهمیت به کتاب از جمله رسالت‌های مهم دین اسلام است. کلمه "کتاب" به اشکال مختلف تکرار می‌شود، علاوه بر این کلمه علم حتی از خود کتاب نیز مهم‌تر است. از ابتدای دعوت به اسلام این موضوع در فرهنگ اسلامی قرار گرفته و باهدف وحی الهی جایگاه ویژه‌ای پیدا کرده است، به‌گونه‌ای که خواندن و کتاب از اولویت‌های اصلی کتاب آسمانی است که موجب پیشرفت همه‌جانبه جوامع می‌شود. آیاتی که در این پژوهش مورد بررسی قرار گرفت از نظر مبانی سلامت معنوی که شامل انسان‌شناسی، خداشناسی، معادشناسی هستند، مورد کنکاو قرار گرفتند. با تعمل در آیات قرآن کریم به این مسئله پی خواهیم برد که رابطه‌ی مستقیمی بین افزایش فرهنگ کتابخوانی و سلامت معنوی جامعه وجود دارد. با تکیه بر مبانی سلامت معنوی انسان با بهره‌گیری مداوم از کتاب و کتابخوانی سلامت خود را در جامعه از جنبه‌های مختلف ارتقاء می‌دهد. در واقع منفعت امر آیات الهی نسبت به فراگیری علم و دانش از جانب انسان به خودش بر می‌گردد. زمانی که بشر پا به عالم هستی گذاشت. روح او پاک اما با گذشت زمان و وابستگی به دنیا روح انسان خدشه‌دار اما با توجه به خواست و اختیار انسان پاکي روح دوباره به جسم انسان برمی‌گردد. اگر در آیات الهی بیشتر تفکر کنیم. به این نتیجه خواهیم رسید که با افزایش سرانه مطالعه امکان اصلاح انسانی که از ابتدا پاک به دنیا آمده اما با دل‌بستگی به دنیا از معنویت بهره‌ای نبرده است. امکان‌پذیر و راه

16. Khazai-Poul Zainab. ۲۰۱۹, Examining the place and importance of books and reading books in the Qur'an, the third national conference of Qur'anic research, Tehran, <https://civilica.com/doc/۱۰۴۶۴۹۵>
17. Rezaei G, Gholam-Ali A, Moradi M. Co-occurrence of the Concepts Hikmah and Kitab in the Quran and the Generation of a New Concept. 2020; 13 (26) :141-165
18. Eskanderlou M J. Criticism of the use of the word "book" in the verses of the Qur'an from the perspective of Orientalists. Qur'an and Orientalist magazine 2008; 2(2): 137-156
19. Dawood Soleimani .Book in the Holy Quran .Inghelab University, Azar 1373, special issue of books and book reading, special issue of book week 20
20. Mohammad Rajabi 1369, Book and Book in Islam, Book Quarterly
21. Gholamreza Fadaei. The first book and library in the history of Islam .Kihan Andisheh 1369 No. 31.
22. Yousofi H, Abdolkarimi-Natanzi M, Nessayi-Barzoki H. The principles of spiritual health in the Quran. Feyz 2020; 23 (7) :810-816
23. Varnaseri A, Hoseini Ahangari S A, Shabani A, Farshid R. Drawing a Knowledge Map of Scientific Productions of Traditional Medicine by Iranian Scientists in Web of Science. Quran and Medicine 2022; 7 (2) :91-101
24. Varnaseri A, Nabizadeh M, Hoseini Ahangari S A, Shabani A. Analysis of the Content of the Researches of the Islamic Lifestyle Quarterly with a Focus on Health. Islamic Life Style 2022; 6 (2) :245-259
- Retrieved from <https://majournal.ir/index.php/ma/article/view/1422>
9. Mahdavi Fakhr Z, Kariminia M M, And Ansari Moghadam M. Analysis of the growth of book reading and its effects on human society in the thought of the Supreme Leader. Journal of contemporary research in science and research. 2021;3(26):101-112
10. Maref Majid, Asadi Farzaneh. Factors to achieve spiritual health from the perspective of Quran and Hadith. Insight and Islamic education [Internet]. 2016;14(41):9-40. Available from: <https://sid.ir/paper/249685/fa>
11. Amani G. The importance of books and libraries and the impact of reading on the evolution of society from the perspective of Islam and the Qur'an. Information research and public libraries. 1376; 7 (4): 6-1
12. Muradmand A. Books and book reading from the perspective of the Qur'an. Journal of library studies and information organization. 1389; (21)
13. Mohammadyari, Maryam, Farjami, Azam, Bigleri, Mojtaba. Examining the semantic aspects of the article "books" in the Qur'an based on the books of aspects and similar. Two quarterly studies of cognitive stylistics of the Holy Quran, 2017; 2 (second issue): 66-80. doi: 1022034/sshq.2019.102416
14. Maruti S, Hasan Vandi M. Useful and effective study from the perspective of verses and hadiths. Library and information organization studies (national library and information organization studies) [Internet]. 2013;25(3):151-162. Available from: <https://sid.ir/paper/484512/fa>
15. Qalandarian Books and books in the early centuries of Islam. Librarianship and information. 1998 Mar 24;3(1):3-13